

กระบวนการสืบสานเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

Process of Buddhist Monk Social Network Transformation for Community Empowerment

ดร.บุรกรณ์ บริบูรณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม

boorakorn@gmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อศึกษาการดำรงอยู่และการสืบทอดเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์ 2) เพื่อศึกษากระบวนการสืบสานเครือข่ายทางสังคมพระสงฆ์ในการสร้างสังคมเข้มแข็งและ 3) เพื่อสังเคราะห์การดำรงอยู่ การสืบทอดเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์กับสังคมภายนอกในการสร้างสังคมเข้มแข็ง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 1) พระสงฆ์แกนนำเครือข่าย 4 รูป 2) ผู้นำชุมชน/เจ้าหน้าที่/ผู้ประสานงานชุมชน 20 คน และ 3) สมาชิกคนในชุมชน 20 คน เครื่องมือการศึกษาคือการพูดคุย

ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายของพระสงฆ์ดำรงอยู่กว่า 30 ปี โดยมีพระสงฆ์สี่รูปเป็นแกนเครือข่ายในพื้นที่สองตำบลจากที่เคยมีสมาชิกเครือข่ายทั้งจังหวัดผ่านกิจกรรมการลงอุโบสถสังวร การดำรงอยู่และการสืบสานอยู่อย่างเข้มแข็งต่อเนื่องมีความเชื่อมโยงของเครือข่ายผลของความเชื่อมโยงตามลำดับ ดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ของแกนนำเครือข่ายกิจกรรม 4 รูป บนพื้นฐานความเป็นศิษย์ร่วมสำนักและความเป็นอาจารย์-ลูกศิษย์มากกว่าความสัมพันธ์ในเชิงการปกครอง เครือข่ายพระสงฆ์ในสองตำบลร่วมกันลงอุโบสถสังวรในพื้นที่ก่อให้เกิดเกิดการปรึกษาหารือกิจการของคณะสงฆ์ในด้านการปกครอง ด้านการศึกษาได้อย่างทั่วถึงรวดเร็วตามสถานการณ์และด้านสังคมสังเคราะห์และร่วมกิจกรรมใหม่ๆตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่ ผลของกิจกรรมการลงอุโบสถทำให้พระสงฆ์เกิดการเรียนรู้ การจัดการความรู้ ถอดบทเรียนสถานการณ์พุทธศาสนาในพื้นที่ก่อให้เกิดสามัคคีพร้อมร่วมมือกันทำกิจกรรมอื่นๆ 2) การดำรงอยู่ของกิจกรรมลงอุโบสถเป็นกิจกรรมพุทธประเพณีรองรับ แกนอันเป็นตัวเชื่อมเครือข่ายของพระสงฆ์กับชุมชนคือบุญกุศลและประเพณี การที่ชุมชนทั้งสองตำบลมีส่วนร่วมสังฆกรรมด้วยการทำบุญกับพระสงฆ์ทั้งสองตำบลในคราวเดือนถือว่เป็นโอกาสหาได้ยาก ก่อให้เกิดกิจกรรมการแสดงธรรม การพูดคุยของพระสงฆ์กับชาวบ้าน นอกจากธรรมะแล้วยังพูดคุยสถานการณ์ทางพระพุทธศาสนาและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนทำให้เกิดความคุ้นเคยต่อยอดไปสู่การทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกันในสองตำบลกิจกรรมอื่นๆ 3) สมาชิกต่างชุมชนในสองตำบลได้พบปะกันนำมาสู่ความร่วมมือกันในการสร้างกิจกรรมวัฒนธรรม ประเพณี รื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างโอกาสในการทำมาหากิน โดยเฉพาะ

ยางพารา ต่อรองและแก้ไขปัญหอันเกิดจากมลภาวะโรงงานยางพารา กิจกรรมเครือข่ายทำให้กระบวนการเรียนรู้และนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งในที่สุด

คำหลัก : สืบสาน, เครือข่าย, พระสงฆ์, ชุมชนเข้มแข็ง

ABSTRACT

This purpose of research were: 1) to study the existence and inherit of monks 'social networks, 2) to study the progress of monks' social networks in building a community empowerment and 3) to synthesize inheritance of the social network of monks and the external society to create a community empowerment. Key informants include: 1) 4 abbots and 10 community members, 3) community leaders / staff / community coordinators; and 4) 20 community members.

The study indicated that the monks' network has been in existence for more than 30 years, that four abbots serving as the network members in the two sub-districts. The existence and continuity of the monks network depend on. 1) The relationship of the four monks activity on the basis of a cohort and a teacher - disciple relationships. The network of monks provided to main aspects, first an administration and the second education. Ubosatha participation in 3 month of Pansa period took place in each village, leading more opportunity to discussion of the Sangha affairs, exchange idea social situation in state and community level. The result of Sangha meeting, the Sangha and community problems had been taken to solve. Future more, Ubosatha participation brought about to knowledge management among monks and with community.. 2) The existence of those Buddhist activities upon on Buddhist tradition support as it appeared in Tipitaka.. So, The link between the network of monks and the community also upon on merit making. 3) Communities that Ubosatha took place had opportunity to make merit, to discuss a living. Especially the rubber plantation which the one tambon is the most planted in the province. The meeting between monks and monks, monks and community members, community member and another leading to and solve all problems in occurring community. So these networking activities lastly led to learning process and led to strong community.

Key Word : Inherit, network, Monk, Community Empowerment

บทนำ

ในสภาวะการณ์ที่สังคมไทยโดยเฉพาะสังคมเมืองเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทันสมัย ขณะที่สังคมตะวันตกเข้าสู่ยุคหลังทุนสมัย (Postmodern) ซึ่งเป็นสังคมที่ไร้ระเบียบกฎเกณฑ์ Foucault, Michel. 1980) สังคมไทยได้นำวาทกรรม (Discourse) รูปแบบการพัฒนาจากตะวันตกเมื่อครั้งได้เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่แรกมาเป็นแบบในการพัฒนา ผลพวงคือหน่วยสังคมแยกย่อยหลากหลาย ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ทางบวกความแยกย่อยของหน่วยสังคมเกิดโครงสร้างเอื้อต่อการพัฒนาหน่วยแต่ละหน่วยให้ทำหน้าที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในเชิงลบ ความแยกย่อยเกิดค่านิยมที่หลากหลายมีช่องว่างของหน่วยสังคมที่ไม่สอดคล้องประสานกัน ความแยกย่อยนั้นได้แบ่งหน้าที่ทางสังคมที่แตกต่างกันและหากสอดคล้องประสานกันอย่างสมดุล การพัฒนาจะเป็นการพัฒนาเป็นองค์รวม/เครือข่ายครอบคลุมในทุกมิติ บุคคลที่ได้ผลิตแนวคิดเครือข่าย คือ คาปรา เห็นว่าการพัฒนาปัจจุบันที่มีฐานคิดกลไก แยกส่วนระหว่างสิ่งภายใน (Subject) กับสิ่งภายนอก (Object) แยกร่างกายออกจากจิตใจ แยกสังคมมนุษย์ออกจากสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ก่อให้เกิดนานาปัญหาประการไม่มีที่สิ้นสุดกลับมาสู่มนุษย์ เขาเห็นว่าโดยพื้นฐานธรรมชาติของสรรพสิ่งมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สิ่งหนึ่งเป็นเหตุ สิ่งหนึ่งเป็นผลกระทบต่อกันย้อนไปมาเป็นลูกโซ่เช่นเดียวกับใยแมงมุม (Capra, Fritjof, 1996) เขาจึงได้เสนอแนวคิดองค์รวม (Holistic) และเครือข่าย (เป็นคนแรก ต่อมา Wilber สานต่อแนวคิดของเขา) การพัฒนาครบรอบด้านคือการพัฒนาจากฐานมนุษย์และเป้าหมายที่มนุษย์ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้และแนวคิดทุนปัญญา (ซึ่งเกิดที่หลังแนวคิดเครือข่าย)

พระสงฆ์ส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบเชิงลบจากความแยกย่อยของหน่วยสังคมนั้นและเป็นผู้สร้างผลกระทบเชิงบวกในแง่สร้างความเชิงบวกในการสร้างความเชื่อมโยงของหน่วยสังคมที่แยกย่อยนั้นบนแกนความสัมพันธ์ทางจารีตประเพณีทางพระพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมนั้น พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งที่ยังยึดในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์สะท้อนต่อการจัดความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านผ่านประเพณีบางประการในการยึดเหนี่ยวหน่วยสังคมน้อยเข้าด้วยกันอย่างเข้มแข็ง โดยเฉพาะในสังคมชนบทยังมีปรากฏอยู่ ในสังคมชนบทพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานการจัดความสัมพันธ์ระหว่างกันในการสร้างสังคมให้เข้มแข็งและยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเป้าหมายการดำเนินชีวิตปัจเจกบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและหน่วยของสังคมมีความกลมกลืนภายใต้ประเพณีที่พระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อน

การเรียนรู้ร่วมกันสะท้อนสู่การแก้ปัญหาของชุมชนทั้งทางด้านการพัฒนาอาชีพ การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและปัญหาอื่นๆที่ชุมชนประสบ จึงน่าสนใจว่าการรวมกลุ่มและการสืบสานเครือข่ายของพระสงฆ์ตั้งแต่บรรพกาลตามจารีตประเพณีภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ปัจจุบัน (พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535) ที่จัดความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับพระสงฆ์ พระสงฆ์กับชุมชน คณะสงฆ์กลุ่มดังกล่าวจัดความสัมพันธ์ระหว่างกันตามจารีตประเพณีสืบทอดมาอย่าง

เหนียวแน่นวางอยู่บนฐานคิดและเงื่อนไขอย่างไรและนำไปสู่การสร้างคุณภาพและเข้มแข็งของชุมชนอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาการดำรงอยู่และการสืบทอดเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์
- 2 เพื่อศึกษากระบวนการสืบสานเครือข่ายทางสังคมพระสงฆ์ในการสร้างสังคมเข้มแข็ง
- 3 เพื่อสังเคราะห์การดำรงอยู่ การสืบทอดเครือข่ายทางสังคมของพระสงฆ์กับสังคมภายนอกในการสร้างสังคมเข้มแข็ง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ พระสงฆ์และคนในชุมชน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มแรก คือ พระสงฆ์ ประกอบด้วย พระสงฆ์ที่เป็นแกนนำของเครือข่าย ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการทำหน้าที่ในการปกครองในคณะสงฆ์ระดับอำเภอ ในงานศึกษานี้ ผู้เป็นแกนนำเป็นพระสงฆ์ระดับรองเจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 1 รูป พระสงฆ์ที่เป็นแกนประสานงานในเครือข่าย จำนวน 1 รูป พระสังฆาธิการระดับตำบล ซึ่งสังกัดอำเภอเมือง จำนวน 3 รูป พระสังฆาธิการเข้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาสระดับหมู่บ้านจำนวน 8 รูป พระสงฆ์ที่ลูกวัดแต่มีบทบาทในเครือข่าย จำนวน 2 รูป

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่สองคือ สมาชิกของคนในชุมชน ประกอบด้วย กำนัน จำนวน 2 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 5 คน สมาชิกองค์กรบริหารส่วนตำบล จำนวน 5 คน มัคทายก จำนวน 3 คน และสมาชิกในชุมชน จำนวน 20 คน

เครื่องมือในการวิจัยคือสนทนา พูดคุยและประชุมกลุ่ม (group discuss)

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

เครือข่ายของพระสงฆ์ในจังหวัดมุกดาหารเป็นเครือข่ายประเภทพื้นที่และเครือข่ายกิจกรรม เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อราวปี พ.ศ. 2530 เมื่อครั้งอดีตเจ้าคณะจังหวัดมุกดาหารรูปแรกได้มีนโยบายให้พระสงฆ์ในพื้นที่ปกครองประชุมกันในรูปแบบพุทธประเพณีรองรับคือ การทำอุโบสถร่วมกัน 2 ครั้งต่อเดือนในช่วงเข้าพรรษา เพราะในช่วงดังกล่าวมีพระสงฆ์ใหม่จำนวนมาก การพบปะพูดคุยทำให้ทราบสภาพการเป็นอยู่และป้องกันปัญหาคณะสงฆ์ที่จะเกิดขึ้นได้ และเหตุผลประการสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เพื่อได้พบปะกับคนในชุมชน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ทำบุญกับพระสงฆ์หมู่ใหญ่ อีกทั้งคนในชุมชนแต่ละแห่งได้พบปะเรียนรู้และเปลี่ยนข่าวสารการทำมาหากินอีกด้วย

หลังจากอดีตเจ้าคณะจังหวัดมณฑลพายัพ การลงมือปฏิบัติร่วมกันของคณะสงฆ์ในจังหวัดยังถูกยึดถือเหนียวแน่นในสองตำบล คือ ตำบลคำป่าหลายและตำบลบางทรายทรายใหญ่ เนื่องจากเครือข่ายพระสงฆ์สองตำบล เพราะทั้งสองตำบลมีเงื่อนไขพิเศษ กล่าวคือ 1) ความสัมพันธ์ของพระสงฆ์ที่เป็นแกนนำมีความสัมพันธ์ด้านจิตใจ เป็นเพื่อนและอาจารย์ที่มีความเคารพนับถือกัน มีการไปมาหาสู่กันบ่อยครั้ง 2) พระที่เป็นแกนนำเป็นพระกิจกรรมและชอบทำงานกับสังคม 3) พระสงฆ์แกนนำเป็นพระในพื้นที่และมีพรรษามาก จึงเป็นพระอุปถัมภ์ของพระสงฆ์ทุกรูปในเขตพื้นที่ พระสงฆ์ที่เป็นแกนนำพิจารณาเห็นว่า ความหมายของ “สงฆ์” แปลว่าหมู่คณะ การรวมตัวของคณะสงฆ์ นอกเหนือจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น แล้วยังเป็นการขัดเกลา ถักทอความสืบทอดและทิวทัศน์สามัญตาให้เป็นที่ไปในแนวทางเดียวกันด้วย ตามแนวทางปธานิธรรมคือหลักธรรมที่วางไว้เพื่อให้พระสงฆ์ยึดถือในการสร้างสามัคคีกันและการดำรงพระธรรมวินัยให้มีความมั่นคง

1 เครือข่ายระหว่างพระสงฆ์กับพระสงฆ์

เครือข่ายของพระสงฆ์เป็นที่ประจักษ์ที่ว่าพระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกันโดยโครงสร้างองค์กรด้วยสายสัมพันธ์ระหว่างสหธรรมิกหรือเพื่อนต่อเพื่อน ระหว่างเจ้าอาวาสและลูกวัด ระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง การรวมกลุ่มเป็นไปตามประเพณีและโอกาส แต่ไม่มีเป้าหมายการรวมกลุ่มที่ชัดเจน การรวมกลุ่มของพระสงฆ์เชิงเครือข่ายที่ยาวนานมีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มชัดเจนคือ ทั้งเพื่อความเข้มแข็งของคณะสงฆ์ติดตามเหตุการณ์บ้านเมืองและปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่โดยมีฐานการยึดพระธรรมวินัยเป็นแกน และเพื่อความสัมพันธ์ที่ดีของพระสงฆ์กับชุมชน ระหว่างพระสงฆ์สองตำบลด้วยกันมีช่วงเวลาพูดคุยกันสองช่วง คือ ช่วงเช้าและช่วงหลังสังฆกรรมอุโบสถเสร็จสิ้น ช่วงเช้าก่อนฉันเพลสองชั่วโมงพระสงฆ์สนทนาและเปลี่ยนข่าวสาร กิจกรรมของคณะสงฆ์ที่จะร่วมกันทำในปัจจุบันและอนาคต ในการสนทนามีแนวความคิดใหม่ๆที่พระสงฆ์หัวก้าวหน้าเสนอ เช่น วัดปลอดอบายมุข แนวทางและการปฏิบัติให้วัดในสองตำบลร่วมมือกันปฏิบัติไปในทำนองเดียวกัน การร่วมมือในงานกิจกรรมบุญตามประเพณีที่พระสงฆ์ในเครือข่ายทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมเชิงก้าวหน้าของวัดที่อยู่ในเครือข่ายดำเนินการมาขยายแนวคิดและการปฏิบัติสู่สังคมสงฆ์ เช่น โครงการธนาคารขยะที่บ้านหนองแอก โครงการผู้สูงอายุ โครงการสมุนไพร

หลังทำการทำอุโบสถพระสงฆ์ที่เป็นแกนนำมอบนโยบายการศึกษา การสังคมสงเคราะห์ที่สามารถลงมือปฏิบัติได้จริง การทำกิจกรรมทำให้พระสงฆ์รู้จักและคุ้นเคยกันนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันอื่นๆต่อมา

2 การสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์กับชุมชน

หัวข้อก่อนหน้าเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างพระสงฆ์กันเองนำมาสู่สังคมสงฆ์มีความเข้มแข็งความรัก ความสามัคคีในกลุ่ม ตามตารางภาพแสดงให้เห็นว่าการสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์นำไปสู่การสร้างเครือข่ายเชื่อมสู่ชุมชน กล่าวคือเครือข่ายขยายไปสู่ชุมชน ตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมคือ

การให้ชุมชนมีโอกาสได้ทำบุญ การร่วมมือของพระสงฆ์กับชุมชน พระสงฆ์มีโอกาสได้แสดงหลักธรรม และหลักการดำเนินชีวิตต่อชุมชน การพบปะของคนในชุมชนไม่เพียงแค่พบปะกับพระสงฆ์แต่เป็นการพบปะระหว่างสมาชิกชุมชนต่างหมู่บ้านด้วย นอกจากนี้มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาร่วมปรึกษาหารือ ประเด็นปัญหาสังคมที่มีอยู่หรือไม่ให้มี (ป้องกัน) โดยใช้หลักธรรมเข้าไปสู่จิตใจของคน

3 ชุมชนมีความเข้มแข็ง

ความเข้มแข็งตามกรอบแผนภาพ (ตามข้อกำหนดของคณะกรรมการสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ) ประกอบด้วย 1) ความเข้มแข็งด้านสังคม 2) ความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรม 3) ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ รายได้ หรือปัจจัยสี่ 4) ความเข้มแข็งด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งดัชนีชี้วัด 4 ประการที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนสองตำบลหรือความต้องการของชุมชน คือ ความเข้มแข็งด้านสังคมและวัฒนธรรมมีผลเชิงประจักษ์ การรวมกันทำกิจกรรมเป็นการสร้างความร่วมมือของคนในสังคมระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนและระหว่างสมาชิกภายในกับภายนอกชุมชน ปัญหาการทะเลาะระหว่างวัยรุ่นระหว่างหมู่บ้าน ได้รับการแก้ไขจากการพูดคุยเมื่อได้พบปะกันในงานกิจกรรมของชุมชน การรื้อฟื้นวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาของชุมชนได้เริ่มก่อตัวขึ้นมาใหม่ เช่น มัคทายก พิธีทางพระพุทธศาสนา มัคทายกมีหน้าที่สนับสนุนงานกิจการของวัดและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัด ส่วนสมาชิกในชุมชนโดยเฉพาะผู้สูงอายุและผู้นำชุมชน โครงการของพระสงฆ์แก่นามิเป้าหมายให้กลุ่มเหล่านี้นำไหว้พระสวดมนต์หรือนำพิธีการได้ทุกคน กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนและสมาชิกภายในกับภายนอกชุมชนถือว่าเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เสริมสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สมาชิกในชุมชนมีวิถีคิด วิธีการดำเนินชีวิตสอดคล้องไปด้วยกันตามหลักคลองธรรมของชุมชนเพื่อเคลื่อนไปสู่เป้าหมายชุมชนร่วมกัน คือสันติสุขส่วนบุคคลและสันติสุขส่วนร่วม ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งอีกสองข้อที่เหลือ คือ ชุมชนมีรายได้ เศรษฐกิจชุมชนที่ดี และสิ่งแวดล้อมดีนั้น บริบทชุมชนของสองตำบลมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี (กว่าตำบลอื่น) และเคยมีปัญหาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติคือมลภาวะทางกลิ่นจากโรงงานยาง ด้วยกระบวนการชุมชนเครือข่ายปัญหาดังกล่าวได้รับการแก้ไขด้วยความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง ถือว่าพื้นฐานของเครือข่ายสร้างความเข้มแข็ง

4 กระบวนการสืบทอดเครือข่ายของพระสงฆ์และชุมชน

กระบวนการสืบทอดเป็นการทำงานของกลไกเครือข่ายซึ่งเป็นแบบธรรมชาติเมื่อเครือข่ายพระสงฆ์มีความเข้มแข็งจากความสัมพันธ์ระหว่างกันทางด้านจิตใจอย่างกลมกลืน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการความรู้ในสมาชิก การเรียนรู้ต่อสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างต่อเนื่องทำให้กิจกรรมของเครือข่ายพระสงฆ์ทำงานไม่หยุดนิ่ง กิจกรรมที่มีแกนทางวัฒนธรรมคือบุญกุศลรองรับ ชุมชนเข้ามามีร่วมกิจกรรมเพราะต้องการส่งสมบุญกุศลเครือข่ายได้ขยายไปยังมวลสมาชิกของชุมชนทั้งหมด เพราะโครงสร้างเครือข่ายมีความสัมพันธ์เหมาะสมมีหน้าที่ของเครือข่ายเปรียบเหมือนการทำงานของร่างกาย

ที่มีจิตใจและชีวิตทำงานอย่างสอดประสานอย่างไม่หยุดนิ่ง เครือข่ายมีหน้าที่คล้ายสิ่งมีชีวิตดำเนินไป โดยตัวมันเองไม่หยุดนิ่ง ตั้งแต่เริ่มต้นถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่าสามสิบปี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการพบในงานวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การสร้างเครือข่ายการลงอุปถัมภ์ของพระสงฆ์สองตำบลในจังหวัดมุกดาหารสร้างความเข้มแข็งของคณะสงฆ์และชุมชนสืบเนื่องจากกิจกรรมสอดคล้องกับพุทธวัฒนธรรมและพื้นฐานความสัมพันธ์ของแกนนำเครือข่าย ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐที่สนับสนุนกิจกรรมของพระสงฆ์ เช่น วัดประชารัฐ ควรมีกิจกรรมที่วางอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและขับเคลื่อนจากคณะสงฆ์ท้องถิ่นและชุมชนเป็นฐาน อาจจะมีชื่อและกิจกรรมที่แตกต่างกันตามบริบทของแต่ละแห่ง จะทำให้งิจกรรมหรือโครงการนั้นสืบเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ

1) การปรึกษาหารือกันแต่ละครั้งยังไม่มี การบันทึกช่วยจำ และไม่มีข้อมูลในการตัดสินใจจากแหล่งข้อมูลเชิงสถิติ เช่น เครือข่ายจะดำเนินนโยบายจัดการศึกษาให้พระนวกะโดยให้วัดใดวัดหนึ่งเป็นศูนย์กลาง ควรมีข้อมูลสถิติ เช่น จำนวนพระสงฆ์ในหมู่บ้านและระแวกใกล้เคียง จำนวนประชากรในหมู่บ้าน

2) การประเมินโครงการและกิจกรรมที่ผ่านมา และการวางแผนโครงการในรอบระยะหนึ่ง เช่น ห้าปี สิบปี เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในเชิงกิจกรรม

ชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด สองตัวชี้วัดคือ สังคมเข้มแข็งและวัฒนธรรมเข้มแข็ง ปรากฏผลเชิงรูปธรรมชัดเจนมาก แต่ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในสถานการณ์โลกปัจจุบันส่งผลกระทบต่อชุมชนและจะมีแนวโน้มจะประสบปัญหามากขึ้น เช่น การใช้ถึงพลาสติก ผลกระทบการพัฒนาเศรษฐกิจโรงงานส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม กิจกรรมของพระสงฆ์ควรเน้นกิจกรรมสิ่งแวดล้อมมากขึ้นกว่าเดิม

References

คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ .กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.2542 ,

บุรกรณ บิริบูรณ์, วิบูลย์ แมนสถิตย์. รูปแบบการนำตนเข้าไปผูกพันกับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม.

รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2554.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ. (2548). **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 2: กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

พริตจีโอฟ คาปรา (เขียน). วิศิษฐ์-ณัฐพส วังวิญญูและสว่าง พงศ์ศิริพัฒน์ (แปล). (2548). **โยงโยที่ซ่อนเร้น**. กรุงเทพมหานคร; สวนเงินมีมา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของคนในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สนง.พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,

Capra, Fritjof. (1996). **The Web of Life**. New York, Anchor Book.

Foucault, Michel., Colin Gordon, editor. (1980). **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977**. New York: Pantheon Books.